

Religiös mångfald som demokratisk grundpelare i svensk skola: en forskningskommentar till Göteborgs interreligiösa råds kursmaterial *Under samma himmel*

av Viktor Aldrin, 2019

Demokrati handlar om hur man gemensamt och med respekt för varandra styr och organiserar ett samhälle. En av grundbultarna i en demokrati är synen på majoriteter och minoriteter – mellan dem som har stor makt och de som inte har samma makt. En av demokratins viktigaste uppgifter är att forma ett samhälle som fungerar för såväl majoritet som minoriteter. I mångfalden av perspektiv frodas demokratin och stärks medan den vittrar sönder när majoriteten förbjuder minoriteter att verka. Denna erfarenhet har lett till att många tidigare minoriteter har fått plats i det öppna samtalet om hur Sverige ska vara och styras.

I samband med utvecklingen av *Under samma himmel*, uttrycktes önskemål om att formulera en vetenskaplig grund för materialet. Denna essä utgör en sådan grund med förhoppningen om att inspirera till nya tankar. Texten är inleds med en översikt över hur materialet har sin utgångspunkt i skolans värdegrund såsom den uttrycks i 2011 års läroplaner. Därefter ges en introduktion till några av de pedagogiska teorier som utgör det didaktiska fundamentet för kursen. Efter det följer en introduktion av begreppet "levd religion" och hur det relaterar till mångfald i skolan, samt ett avsnitt om eleven som åskådare och deltagare i skolans gemensamma värdegrundsuppdrag. Avslutningsvis ges en kortare lista på tips om länkar och litteratur.

Författaren till essän, Viktor Aldrin (f. 1980), är docent i teologi med inriktning mot praktisk teologi/religionsdidaktik, legitimerad grundskole- och gymnasielärare i religion, historia och pedagogik, samt arbetar som universitetslektor i de samhällsorienterande ämnenas didaktik vid Högskolan i Borås. Han

har författat ett flertal studier, däribland Skolavslutningar i kyrkan och spelet om religion i svensk skola (Artos 2018), samt tillsammans med en kollega, Anders Holmgren, skrivit ett läromedel i religionskunskap för gymnasiet (Nationalencyklopedin 2016).

Skolans värdegrund och uppdrag för mångfald

Många av de kulturella traditioner som vi idag betraktar som genuint svenska har uppstått i mötet mellan olika grupper i samhället – etniska som religiösa. Exempelvis har flera traditionella högtider sitt ursprung i den judiska kulturen såsom påsk och sjudagarsveckan med sina helgdagar. På samma sätt var Sveriges frikyrkor med och startade demokratiseringen av landet under 1900-talets första hälft. Frikyrkorna organiserade sig i föreningar där varje vuxen – både män och kvinnor – hade en röst och medlemmarna turades om att leda föreningen. Den kanske största religiösa förändringen på senare tid är Svenska kyrkans förändring från att vara majoritetens religion så sent som under första halvan av 1900-talet till att under efterkrigstiden 1945 och framåt mer och mer bli till en minoritet. Visserligen är fortfarande över hälften av landets invånare medlemmar i samfundet, men i realiteten är antalet aktiva och återkommande kyrkobesökare långt under 20 procent. Denna förändring har fått stora förändringar i skolan för synen på religion som normalt till numera något för minoriteter, något som har framkommit i senare forskning. I min forskning om religionens plats i skolan (Aldrin 2018) har det framkommit att separationen mellan kyrka och stat har pågått under lång tid i Sverige. Från att sedan 1500-talets reformation ha betraktat religionen som underordnad staten, till att under 1900-talet ses som två perspektiv med samma mål, har under 2000-talet religion allt mer kommit att betraktas som ett problem och hot mot demokrati. De statliga myndigheterna Skolverket och Skolinspektionen har aktivt tagit ställning för ett majoritetens sekulära synsätt på religion genom införandet av en skillnad mellan religion och tradition. Det som är tradition anses accepterat, medan religion betraktas som förbjudet. Att ingen av världens större religioner delar denna uppdelning bekymrar myndigheterna föga. Den som företräder majoritetens livsåskådning tar sig således rätten att definiera även andra livsåskådningar och religion.

Men Sverige består inte enbart av människor med en enda gemensam livsåskådning. Under början av 2000-talet har istället en mångfald av synsätt på vad som är viktigt i livet blivit allt mer synlig i det offentliga rummet. Inom forskningen kallas den

livsåskådningsmångfald som numera präglar de västerländska länderna för det *postsekulära samhället*. En myt är att denna mångfald har uppstått först under de senaste årtiondena. Det är felaktigt. Sverige har sedan många hundra år präglats av kulturell och religiös mångfald. Men ofta har bara ett perspektiv lyfts fram, både i samtiden och i historien – majoritetens perspektiv. I en essä av filosofen Jürgen Habermas (2008) ställs två centrala frågor:

1. Hur ska vi betrakta varandra som medlemmar i ett postsekulärt samhälle?
2. Vad måste vi ömsesidigt förvänta oss av varandra för att fortfarande stå fast förankrade i nationalstaten och att våra relationer fortsätter att vara civiliserade trots framväxten av en mångfald av kulturella och religiösa åsikter?

De två frågorna behandlar relationerna mellan människor i det som utgör ett samhälle. Om nu det finns en mångfald av synsätt på hur vi bör leva våra liv innebär det, menar Habermas, att vi också måste hitta sätt för att fungera ihop som samhälle. Om vi inte kan utveckla fredliga, civiliserade, former för samtal, riskerar vårt samhälle att bryta samman. Men en sådan mångfald innebär inte bara att erbjuda platser för minoriteter att höras, utan även för majoriteten att ge upp en del av sin makt för att på så sätt stärka inkluderingen av den andre. För att en demokrati ska fungera krävs att olika minoriteters röster och perspektiv får höras.

I skolans är det demokratiska uppdraget ett av de allra viktigaste och landets demokrati beskrivs i dag som en kulturell mångfald av många olika majoriteter och minoriteter. I den nuvarande läroplanen (Lgr11 och Lgy11) står följande att läsa om skolans värdegrund och uppdrag:

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar (avsnitt Förståelse och medmänsklighet).

Sveriges skolor jobbar hårt för att detta ska präglar verksamheten. Samtidigt har forskning visat att resultatet ibland uteblir. Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle. En mängd olika religiösa och icke-religiösa livsåskådningar trängs tillsammans med sekulära perspektiv. Den tyska filosofen Rosa Luxemburg skrev under tidigt 1900-tal att:

Frihet enbart för Regeringens supportrar, enbart för medlemmar i ett parti – oavsett hur många de än är – är ingen frihet. Frihet innebär alltid frihet för oliktankande (Die Russische Revolution, 1922, min översättning från tyskan).

Mångfald innebär att i detta perspektiv att fler ska få ta plats att tala och säga sin mening – men det innebär att majoriteten ibland får avstå talutrymme. Andra världskrigets totalitära regimer innebar ett lågvattenmärke för mångfald och pluralitet. Den starkes rätt hyllades och minoriteter ansågs hota majoritetens välbefinnande. Som en direkt konsekvens av freden efter kriget formulerades Europakonventionen till skydd för mänskliga rättigheter. Paragraf efter paragraf formulerades för att skydda individen från statligt förtryck. Religiösa minoriteter fick även de – i minnet av det förtryck och försök till utrotning som skett – särskilda rättigheter som förbundsstaterna förpliktade sig att bevaka. Två av dessa rättigheter för dels frihet att utöva religion enskilt eller gemensamt både i det privata och i det offentliga (artikel 9). Dels att alla barn har rätt till utbildning oavsett om man tillhör majoriteten eller någon minoritet samt att denna utbildning måste få vara förenlig med föräldrarnas livsåskådning (tilläggsprotokoll, artikel 2). Mångfald blev till en styrka i det demokratiska samhället – en måttstock för kulturellt välstånd. Aldrig mer skulle majoritetens enfald hota denna mångfald av minoriteter och majoritet i ömsesidig respekt och samverkan.

Skolans arbete med mångfald och respekt för olika livsåskådningar har därmed en viktig demokratisk uppgift: att forma inkluderande samhällen som motverkar totalitära regimers förtryck av de som anses hota majoritetens väl och ve. För att läroplanens ord om kulturell mångfald och förmåga till inlevelse i andra människors villkor ska bli verklighet behövs sådana röster – unga som gamla.

Men på senare år har svensk forskning visat att så inte sker. Läroplanens vackra ord om respekt och möjlighet till att få göra sin röst hörd och respekterad tycks allt mer tryckas undan till förmån för en mer negativ uppfattning av religion som hot mot demokratin. En majoritet av Sveriges befolkning inte är religiös och inte heller tycker att religion är särskilt viktigt – därmed upplevs inte något behov av utrymme för tankar om religion. För några år sedan, 2015, publicerades en doktorsavhandling om religionskunskapsundervisning i svensk skola. Karin Kittelman Flensner konstaterade där att trots fina riktlinjer om respekt, förekom systematiska kränkningar av religiösa

elever såsom varande något annat än majoritetsdiskursen. Kittelmann Flensner identifierade tre normerande perspektiv på undervisning i religion i Svensk skola: en sekularistisk diskurs där religion betraktas som något historiskt och oförnuftigt, en andlighetsdiskurs med fokus på icke-organiserad privatreligiositet, ofta med buddhistiska förtecken, samt en svenskhetsdiskurs i vilken nationalitet sammankopplades med sekularitet i motsats till andra etniciteter. Studien fick även stort genomslag internationellt då landet sedan en tid har stått symbol för undervisning oberoende av religiös tillhörighet. Nu visade det sig att majoritetens sekulära åsikter förringade de religiösa minoriteternas perspektiv. Studien har sedan dess följts av fler studier med liknande resultat, senast i raden en undersökning av Linda Wikdahl (2019). Men Sverige har en stark lagstiftning mot diskriminering. I skolans läroplan står bland annat:

Ingen i skolan ska utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling (Ur skolans värdegrund, Förståelse och medmänsklighet).

Kunskapen om flera av dessa diskrimineringsgrunder såsom könsöverskridande identitet, sexuell läggning och funktionsnedsättning har visat sig omfattande i svensk skola, men inte diskrimineringsgrunden religion. Människors rätt till religion och frihet från religion har i forskning visat sig vara något av en vit fläck i kunskapen om diskriminering i samhället. En kurs om religion handlar således inte bara om religiösa minoriteters rättigheter utan kanske främst om hur vi som samhälle gemensamt förändrar oss i den digitala och ekologiska revolutionen mot ett mer hållbart och demokratiskt samhälle.

Pedagogiska teorier om undervisning för mångfald

En av de teoretiska perspektiv som har präglat svensk skola under många decennier är den så kallade pragmatismen. Den har sitt ursprung i en filosofisk grundsyn om att människan behöver träna sig i att vara demokratisk. Två av pragmatismens tidiga företrädare var amerikanerna John Dewey (1859–1952) och Sanders Peirce (1839–1914). Den pragmatiska ambitionen var att göra världen till en godare plats genom ständiga reflekterade förbättringar. Demokratin med dess möten mellan majoritet och minoritet har en särställning inom pragmatismen. Genom lek och vardagliga situationer

kan barnet formas till att bli en demokratisk samhällsmedborgare. I forlandet av efterkrigstidens svenska skola har pragmatismen kommit att få en central plats. Denna grundsyn ligger till grund för efterkrigstidens skola fram tills idag.

Ett exempel på hur mångfald ställdes i relation till demokrati fanns redan i

Skolöverstyrelsens kommentarer till gemensamma samlingar på 1960-talet:

Det bör emellertid inte vara främmande för några barn i en svensk skola hur människor med en religiös livssyn utövar sin andakt, lika litet som det bör vara främmande för dem att många människor har en livssyn, som inte inrymmer en gudstro och vilka uttryck denna livssyn kan ta. (Skolöverstyrelsen, 1967, s. 13)

Samtidigt har denna demokratiska ambition kommit att bli allt mer ifrågasatt, då kritik mot andra röster än den egna upplevs som störande och hotande av majoritetens ordning. I Skolverkets nu gällande riktlinjer för religion i mötet med skolan står bland annat följande:

Rektorn har alltid ett ansvar för att en samling i samband med en religiös högtid genomförs på ett sätt som inte kommer i konflikt med skollagens bestämmelser om konfessionella inslag. Det innebär till exempel att rektorn i sina kontakter med kyrkan måste vara tydlig med vad som får förekomma och inte. Om en samling i samband med en religiös högtid är förenlig med skollagens bestämmelser är således beroende av vilket innehåll den ges och hur den utformas. (Skolverket, 2012, s. 6)

Religion har därmed blivit något som anses oförenligt med skolans värdegrund, något som rektor har ansvar för att kontrollera. Men ett sådant normerande synsätt har emellertid få kopplingar till pragmatismens ambitioner av demokratisk träning av eleven.

Pragmatismen har även kommit att inspirera interreligiös dialog. Genom att aktivt lyssna och respektera varandras förståelser av världen och livet har förtroende byggts upp mellan människor av helt olika religiösa traditioner. Denna interreligiösa dialog har ofta hamnat i skymundan i Sverige då fokus oftast legat på politiska lösningar av konflikter. Samtidigt har dessa möten inneburit nya vänskaper för de som har deltagit och acceptans för olikheter mellan människor. Ett sådant exempel är programmet Scriptural Reasoning in Storbritannien under ledning av professor David Ford (f. 1948) vid Cambridge University (<http://www.scripturalreasoning.org/>). Människor från olika religioner och livsåskådningar möts i samtal om tankar om tro och liv. Målet är inte att övertyga andra utan att öka kunskap om den andre genom nyfikenhet av och respekt. Scriptural Reasoning inneburit ett viktigt steg framåt i mötet mellan olika kulturer genom att fokusera på att vi tänker olika men har samma behov av att fundera kring vad

som är viktigt i livet. Religionens värld av erfarenheter att hitta mötesplatser och former för samtal bortom likriktningsambitioner ger unika verktyg till elever i en svensk skola idag.

En av forskningsvärldens giganter inom området religion och skola är den brittiske professorn Robert Jackson (f. 1945). Han har på Europarådets uppdrag i boken *Vägvisare* (2017) formulerat råd för hur undervisning om religion i skolan kan utformas i den mångkulturella verklighet som Europa och Sverige numera är en del av. Jackson menar att skolan behöver ha ett fostrande uppdrag när det gäller kunskap om olika religiösa synsätt och perspektiv. För skolans del handlar det inte om att träna eleverna in i en specifik religiös tradition utan istället om respekt för den andre och kännedom om dennes syn på världen – en kunskap som beskrivs som ”religiös literacitet”, eller helt enkel religiös bildning. Men även på policynivå måste makthavare ta i beaktning att vi i Europa existerar i en religiös mångfald – och att denna mångfald måste få synas som något grundläggande i politiska beslut. På samma sätt menar Jackson att klassrummet måste få vara en frizon för eleverna – dels för friheten att själv få vara religiös, dels för friheten att inte behöva utsättas för religiös påverkan av andra. Religiös mångfald, menar Jackson, ligger även i Europarådets ambition för att verka för ett Europa i förändring. Här citerat från Europarådets riktlinjer för elevers kulturella kompetenser och förståelse av religioner:

I allmänna termer är rekommendationen klar över vilken kompetens elever som studerar religiösa och icke-religiösa livsåskådningar är tänkta att utveckla. Kompetens skall utvecklas genom:

- att utveckla en tolerant attityd och respekt för rätten att ha en viss tro, attityder som grundas på erkännandet av varje enskild människas medfödda värdighet och grundläggande frihet;
- att fostra till känslighet för religioners och icke-religiösa livsåskådningars mångfald som bidrar till Europas rikedom;
- att säkra att undervisningen om religioners och icke-religiösa livsåskådningars mångfald sker enligt samma målsättningar för utbildning i demokratiskt medborgarskap och mänskliga rättigheter och med respekt för alla individers lika värde;
- att främja kommunikation och dialog mellan människor med olika kulturell, religiös och icke-religiös bakgrund;
- att främja medborgaranda och måttfullhet i att uttrycka sin identitet;
- att befrämja skapandet av rum för interkulturell dialog för att förebygga klyftor mellan religioner eller kulturer;

- att främja kunskap om olika aspekter av religiös mångfald (symboler, praktiker, osv.);
- att ta upp känsliga eller kontroversiella frågeställningar som kan följa ur religioners och icke-religiösa livsåskådningars mångfald;
- att utveckla förmågan till kritisk värdering och reflektion i förståelsen av olika religioners och icke-religiösa livsåskådningars perspektiv och levnadssätt;
- att bekämpa fördomar och stereotyper visavi olikheter, som hindrar interkulturell dialog, och att fostra till respekt för alla individers lika värde;
- att fostra till förmågan att analysera och objektivt tolka den skiftande informationsmängden om mångfalden av religioner och icke-religiösa livsåskådningar, utan fördomar gentemot behovet att respektera elevers religiösa eller icke-religiösa livsåskådningar och utan fördomar gentemot religionsundervisning som ges utanför den offentliga utbildningens sfär. (Europarådet 2008a, citerat i Jackson 2017, s. 34)

Levd religion - Vad innebär religion i dagens Sverige för elever?

En vanlig missuppfattning om religion är att det handlar om en uppsättning av regler som en människa ska följa och heliga skrifter att läsa. Men religion betyder så mycket mer. Ett begrepp som har kommit att bli allt mer populärt inom forskningen om religion är så kallad "levd religion". Det innebär att religion framför allt betraktas som något som levs, något som praktiseras av de som tillhör en religion. Förenklat skulle detta perspektiv kunna betraktas som en praktikfokuserad förståelse av religion. Det är vanliga människors tro och religiösa liv i vardagen som är i fokus.

Men vad innebär det att se på religion som "levd religion"? Att leva som religiös sker i mötet med många olika aspekter – vart och ett värt att fokuseras. I boken *Levd religion: Det heliga i vardagen*, skriver Daniel Enstedt och Katarina Plank (2018, s. 13–16) om sju olika perspektiv på religion i vardagen:

1. Materialitet – människors religiösa förhållningssätt till fysiska ting såsom exempelvis heliga objekt men även byggnader, kläder och smink.
2. Kroppslighet – den mänskliga kroppens förhållande till sin omgivning och synen på kroppen utifrån ett religiöst perspektiv.
3. Religiös praktik – ceremonier och ritualer som människan gör, inte bara formella religiösa ritualer utan även vardagliga och informella praktiker.
4. Relationer – människans förhållande till andra människor, levande som döda, och andliga väsen såsom exempelvis gudar och änglar.

5. Makt – relationer mellan människor och även mellan människa och gudomliga entiteter präglas av makt såsom hierarkier och ansvarsfördelning.
6. Spatialitet – ytan för religion och platser där religion praktiseras vilket kan innebära religiösa lokaler men även mer vardagliga ytor som ett hem.
7. Berättelser – människors livsberättelser utgör en central del i de flesta religioners heliga skrifter, men även egna livsupplevelser och tidigare generationers berättelser utgör en viktig förståelse av vad det innebär att leva i en religion.

Levd religion kan således ses som bland annat relationer människor emellan men också kroppslighet och berättelser. Tillsammans så utgör dessa olika perspektiv en långt större mångfald av vad det innebär att leva i Sverige som religiös än enbart frågor om heliga skrifter och lärosatser. Dessa är så klart också viktiga, men utgör delar av en större helhet i en religiös människas liv.

Det finns dessutom stora skillnader inom respektive religion. I Sverige har bilden av religion präglats mycket av den tidigare statskyrkan Svenska kyrkan och dess protestantisk-lutherska syn på tro. Ett sådant exempel är ett tydligt fokus på läran men även att man inte har några särskilda matregler. Att föra över denna uppfattning på andra religioner fungerar dåligt. Även att föra över den på andra inriktningar av kristendomen ger en skev uppfattning. Faktum är att få av Svenska kyrkans egna medlemmar praktiserar detta synsätt på sin egen tro. Exempelvis har näst intill alla andra religioner utom kristendomen särskilda matregler och även inom kristendomen finns inriktningar med matregler.. Samtidigt så har det blivit allt mer populärt bland svenska kyrkans medlemmar att fasta inför påsken - men att då avstå från sociala medier eller choklad och inte all form av mat.

Levd religion kan bidra till att hjälpa elever till att se det unika i olika religioner och även vad som är lika mellan olika religiösa traditioner. *Under samma himmel* lägger fokus på mötet mellan såväl elev och våra representanter från olika religioner som eleverna sinsemellan. Genom att först träffas i klassrummet kan fokus skjutas från en mer traditionell "svenskyrklig" uppfattning om lära och heliga texter till religionens betydelse såväl vardag som helgdag – det vill säga hur religion levts. Genom att först lära

känna personer som lever i olika religiösa praktiker blir mötet med kulturell och religiös mångfald något annat allmänna beskrivningar av en religion i sin helhet. Först därefter träffas eleverna och representanten i en religiös lokal. På så sätt fortsätter samtalet om hur religion inte bara är en del av vardagen hemma, på skolan och in arbetet utan även hur heliga rum påverkar och präglar det religiösa livet.

Eleven som åskådare och deltagare

Att som lärare få chansen att arbeta med frågor om mångfald och värdegrund i sin skolklass på ett mer fördjupat sätt innebär många möjligheter. Det ofta abstrakta i religionens värld blir konkret i och med mötet med levd religion. Samtidigt väcks frågor och tankar hos eleverna på ett annat sätt än vid mötet med det ofta abstrakta värdegrundsarbetet.

Frågor om religion sätter inte bara den andre i fokus – det studerade – utan även eleven själv i fokus. Om något är viktigt för den andre ställs ofta motfrågor om vad som är viktigt i sitt eget liv – explicit eller implicit. Vissa elever är själva religiösa och upplever troligen undervisningen på ett annat sätt än elever som inte är religiöst praktiserande. Forskning har visat på att religionsundervisning i Sverige ibland har tagit formen av att betrakta religion som i akvarier. Alla är utanför och innanför förekommer något som man som elev kan betrakta utifrån. Det som sker inuti akvariet uppfattas som statistiskt. Ett sådant synsätt är emellertid skadligt för att betrakta religion på. Ingen vill vara "fastfusen" i en glasmonter redo för andra att peta på glaset och hoppas att djuret därinne rör på sig. Religion är mycket mer komplext än så, vilket begrepp som levd religion tydligt visar på. Läroplanens tal om "förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar" pekar också i den riktningen – att den så kallade akvariemodellen är djupt felaktig.

Som lärare är det därför viktigt att vara medveten om att eleverna kan uppleva undervisning om religion och värdegrundsfrågor som utmanande eller inspirerande. Vissa elever känner kanske inte något särskilt, men kan lika väl känna mycket efteråt. Det är självfallet viktigt att respektera elevernas känslor och bereda plats för samtal efteråt i samband med exempelvis annan undervisning kring frågor och funderingar som har väckts. Detta moment tillhör inte specifikt undervisning i religionskunskap utan

är en del av skolans sammanlagda värdegrundsarbete i utbildningen och ska därför kunna beredas plats även i andra ämnen. Omtanken om eleverna är viktig.

Tips på länkar & litteratur

- Aldrin, Viktor (2018). *Skolavslutningar i kyrkan och spelet om religion i svensk skola*. Bibliotheca theologiae practicae, 101. Skellefteå: Artos.
- Enstedt, Daniel & Plank, Katarina (red.) (2018). *Levd religion: Det heliga i vardagen*. Lund: Nordic Academic Press.
- Frank, Olof & Thalén, Peder (red.) (2018). *Interkulturell religionsdidaktik: Utmaningar och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Habermas, Jürgen (2008). "Secularism's crisis of faith: Notes on Post-Secular society". *New perspectives quarterly*, 25, s. 17–29.
- Hotam, Yotam & Wexler, Philip (2014). "Introduction. Education in post-secular society". *Critical studies in Education*, 55:1, s. 1–7.
- Jackson, Robert (2017). *Vägvisare: Program och praktik för undervisning om religioner och icke-religiösa livsåskådningar i interkulturell undervisning* (Signposts Swedish version). Bryssel: Europarådet. PDF: <http://www.theewc.org/Content/Library/COE-Steering-documents/Recommendations/Signposts-Policy-and-practice-for-teaching-about-religions-and-non-religious-world-views-in-intercultural-education>
- Kittelmann Flensner, Karin (2015). Religious education in contemporary pluralistic Sweden. Avhandlingar framlagda vid Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, 44. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kittelmann Flensner, Karin (2017). *Jag är neutral!* Stockholm: Trimbros. Scriptural Reasoning: <http://www.scripturalreasoning.org/>
- Wikdahl, Linda (2019). Det kommer inte på tal: En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan. Skellefteå: Artos Academic.